

Sörmländska låtar av högsta klass

Värdetillskrivning, kvalitativa källkedjor och låthäftet 56 sörmländska låtar

Karin L. Eriksson

Abstract

When the Södermanland Fiddlers' Association published the book *56 sörmländska låtar* (56 tunes from Södermanland) in 1956 by the music publisher AB Nordisk Folkmusik, it was part of a larger aim to promote the survival of the folk music tradition in the region of Södermanland in Sweden. The booklet contains tunes arranged for fiddle and in some cases viola, a preface and comments to each tune. The purpose of the study is to use these comments to illustrate how a folk music repertoire is charged with values and how this attribution of values can be expressed. This is done through a close reading of the commentaries. A particular focus is on the provenance markings in the comments, but references to expert authorities and the securing of the qualitative source chains of the tunes, and how the representativeness of the tunes is formulated, is also examined. The study shows the importance of both placing the tunes in a Södermanland context and, when this is done, of ensuring the quality of the tunes' transmission history in various ways. The article concludes with a brief discussion of how the values of use and representation are expressed both in the booklet as such and in the preceding correspondence and other related material. Finally, it is noted that the booklet should be seen as a commercial product and that it was important for the publisher to be able to finance its activities in order to continue to promote Swedish folk music through the publication of sheet music.

Karin L. Eriksson

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1552-853X>

Puls – musik- och dansetnologisk
tidskrift, nr 10, 2025

DOI: <https://doi.org/10.62779/puls.10.2025.41641>

ISSN: 2002-2972

Originalartikel. Den här artikeln har genomgått sakkunniggranskning av två anonyma granskare.

Denna artikel publiceras med öppen tillgång under villkoren i Creative Commons. Erkännande-licensen (CC BY 4.0), som tillåter användning, spridning och reproduktion i vilket medium som helst, förutsatt att originalverket är korrekt citerat.

© 2025 Karin L. Eriksson

Nyckelord: folkmusikutgivning, musikförlagsverksamhet, spelmansrörelsen, värdetillskrivning, kvalitativa källkedjor, proveniens, Södermanlands spelmansförbund, AB Nordisk folkmusik

Key words: folk music publishing, music publishing, the fiddlers' movement, value attribution, qualitative source chains, provenance, Södermanlands spelmansförbund, AB Nordisk folkmusik

Låthäftet, som är synnerligen representativt, innehåller låtar av högsta klass, intressanta att lära känna och roliga att spela. Man skulle vilja sticka häftet i handen på dem som en gång i tiden påstått att "I Sörmland finns det väl inga fina låtar". Jo, var så säker att det finns! – Förutom de sedvanliga uppgifterna om spelman och arrangör under resp. låtrubrik lämnas i slutet av häftet även innehållsrika och intressanta uppgifter om de olika melodierna. (Notis i *Hembygden*, Anon. 1956:45)

Noter har länge fyllt en viktig funktion för att förmedla svensk folkmusik. Flera musikförlag gav tidigt ut folkmusikutgåvor, och noter på enstaka låtar

ingick redan från start i tidskrifter som *Hembygden*.¹ Ett återkommande utgivningsformat var och är låthäftet. I fokus i den här artikeln är låthäftet *56 sörmländska låtar. Arrangerade för två fioler och altfiol* utgivet 1956 av Södermanlands spelmansförbund på musikförlaget AB Nordisk folkmusik. Låthäftet som detta ingår i en längre utgivningstradition av att publicera arrangerad folkmusik anpassad till olika målgrupper, som exempelvis 1800-talets pianoarrangemang och arrangemang för manskör och orkester. I likhet med många andra låthäften är arrangemangen i just *56 sörmländska låtar* anpassade för spelmanslag och spel i grupp.

Låthäftet förmedlar utöver ett urval låtar också kunskaper, värdeomdömen och föreställningar om folkmusik. I *56 sörmländska låtar* sker detta särskilt i de avslutande melodikommentarerna. Syftet med den här artikeln är att utifrån en närläsning av melodikommentarerna illustrera hur en folkmusikalisk repertoar laddas med värden och hur detta värdetillskrivande kan ta sig uttryck. Utöver de värden som kommer till uttryck i melodikommentarerna, framgår flera andra värden i och i anslutning till låthäftet i stort. Artikeln avslutas med ett kort resonemang med fokus på bruks-, representations- och ekonomiska värden.

Studien ansluter till ett relativt avgränsat forskningsområde om folkmusik-utgåvor. Främst har utgåvor med vokal folkmusik utforskats. Detta gäller särskilt studier av *Svenska folkvisor från forntiden* (1814–1818) där både utgåvan i sig och dess betydelse i ett längre historiskt perspektiv har diskuterats.² Forskning om skillingtryck har en i sammanhanget imponerande bredd. Ett antal olika perspektiv har anlagts, från närstudier av tryckens text och melodianvisningar, till tryckning, spridning och påverkan på den muntliga sångtraditionen.³ Genomlysning av en enskild utgåva görs av Gunnar Ternhag och Rolf Kjellström i den svenskspråkiga nyupplagan av Karl Tiréns *Die lappische Volksmusik* från 1942 (Tirén [Ternhag red.] 2023). I nyupplagan diskuteras bland annat 1942 års utgåvas innehåll, tillkomst, användning och ekonomi (Kjellström 2023; Ternhag 2023).

Utgåvor med instrumental folkmusik, med eller utan arrangemang, är däremot inte lika välutforskade. Undantag finns, varav ett är Bengt R. Jonssons kommentarer till faksimilutgåvan av *Traditioner af Svenska Folk-Dansar* utgiven i fyra häften 1814–1815, där bland annat häftenas tillkomst behandlas (Jonsson 1972). Även tillkomsten av August Fredins *Gotlandstoner* (utgiven i häften under perioden 1909–1933) som innehåller både vokal och instrumental folkmusik har behandlats. I förordet till 2004 års faksimilutgåva beskriver Owe Ronström och Märta Ramsten bland annat den långa utgivningsprocessen, hur utgåvan finansierades och tillkomsten av den samling som låg till grund för utgåvan (Ronström & Ramsten 2004).⁴ Det tydligaste undantaget är dock *Svenska låtar* (1922–1940), vars tillkomst, innehåll, redigeringsprinciper, användningsområden med mera har diskuterats i ett flertal studier spridda över en längre tid.⁵

Tidigare forskning har beskrivit andra former och sammanhang för att förmedla folkmusik. Exempelvis har radions betydelse belysts (Ramsten 1992) och på senare år även formella lärandearenor såsom folkhögskolor och

1. Exempelvis gavs Karl Tiréns *Från vildmark och lekstuga* ut av Abr. Lundquists förlag 1902 med polskor arrangerade för två fioler (Tirén [1902], datering enligt Hagman 1954:561). Första numret av *Hembygden*, då under namnet *Folkdansringen*, innehöll noter på "Träskodansen" med tillhörande dansbeskrivning (Anon. 1921:5 ff.).
2. T.ex. Jonsson 1972 och Ramsten & Ternhag (red.) 2015.
3. T.ex. Danielson 2019; Jersild 1975; Lindberg 2013; Ramsten m.fl. (red.) 2015; Ramsten 2019 och Strand 2016 & 2019.
4. Några andra utgåvor kommenteras också kortfattat i Ronström 2010.
5. Särskilt Boström m.fl. (red.) 2010; men även t.ex. Andersson 1963, Eriksson 2004:135–157; Ivarsdotter-Johnson & Ramsten 1992 och Ternhag 1994.

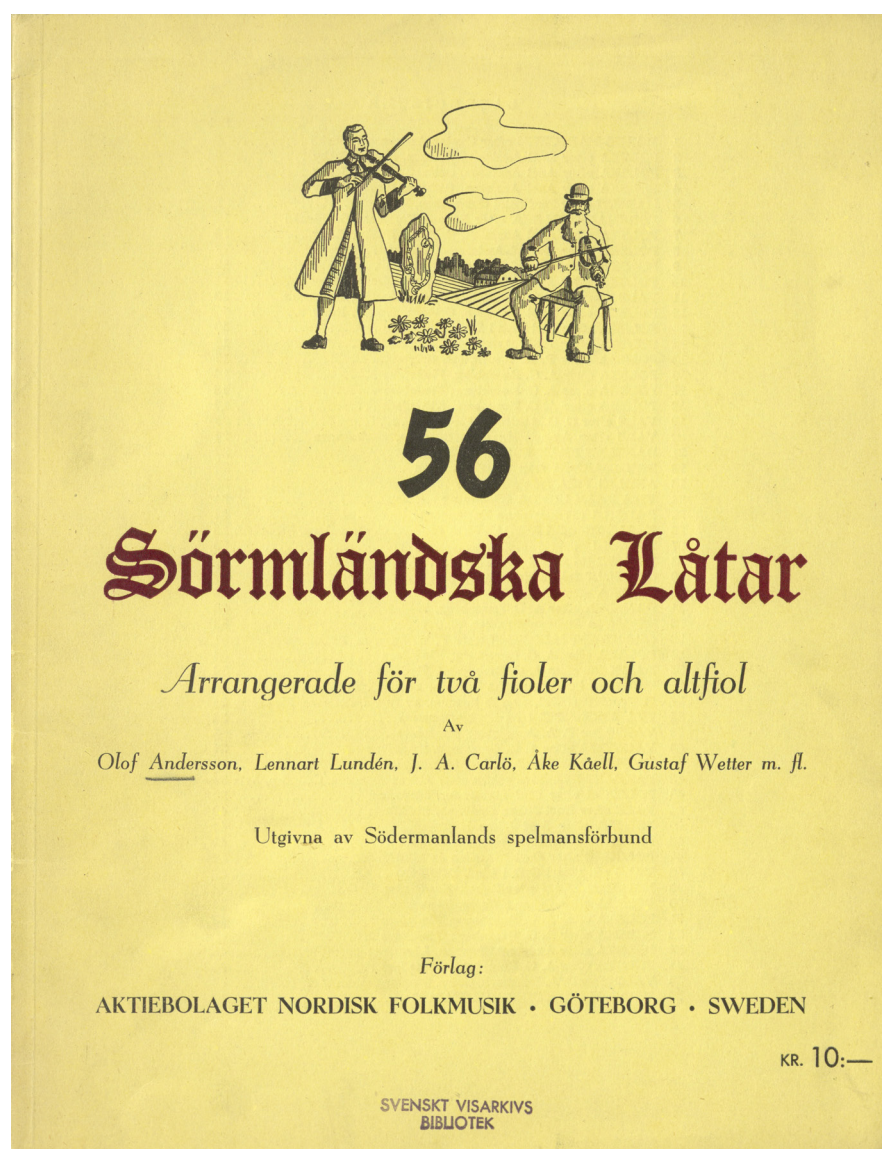

Fig. 1. Framsida av 56 sörmländska låtar (Södermanlands spelmansförbund 1956).

högre musikutbildning.⁶ Sammantaget visar tidigare studier att folkmusikförmedling kan beskrivas som en komplex väv med olika ofta samverkande förmedlingsformer såsom gehörsbaserad trading, notutgåvor, fonogram, massmedia, sociala medieplattformar med flera. I denna väv har folkmusikutgåvor sannolikt haft en större betydelse än vad som tidigare framkommit, inte minst inom den organiserade spelmansrörelsen. Genom att studera en del av den notburna förmedlingen av folkmusik, vill den här studien också bidra till utökade kunskaper om musikalters betydelse för att förmedla tankar, idéer och uppfattningar om folkmusik i stort.

Presentation av 56 sörmländska låtar

Låthäftet 56 sörmländska låtar är ett blekt, ljusgult häfte i formatet 24x30 cm. På framsidan syns två fiolspelande män, den ene iförd en folkdräktliknande klädsel, den andre i kläder med ålderdomliga drag. Ålderdomligheten förstärks av att fiolen hålls mot bröstkorget. I bakgrunden skymtar

6. Se t.ex. Hedin Wahlberg 2020 och von Wachenfeldt 2015.

en runsten och bakom den åkrar och vad som verkar vara en större ladu-
gårdsbyggnad.⁷ Titeln är tryckt i olika typsnitt, varav "Sörmländska Låtar"
i frakturstil (se Fig. 1). På framsidan framgår att låtarna är arrangerade för
två fioler och altfiol samt arrangörernas namn. Utöver det anges att häftet
är utgivet av Södermanlands spelmansförbund, förlagets namn samt pris.
Inuti finns en innehållsförteckning, ett förord och efter notinlagan sex sidor
med melodikommentarer. På baksidan görs reklam för andra utgåvor från
samma förlag. Både förordet och kommentarerna är skrivna av spelmans-
förbundets ordförande Gustaf Wetter.

De 56 låtarna är fördelade på 29 polskor,⁸ åtta valser, sju visor, sex mar-
scher,⁹ tre danslekar, två kadriljer och en engelska.¹⁰ Fördelningen på olika
låttypen är förväntad. Särskilt polskornas dominans ligger väl i linje med
andra utgåvor från början av 1900-talet och framåt.¹¹ Låtarna är hämtade
från handskrifter, publikationer och andra samlingar i förbundets arkiv. En
stor andel, totalt sjutton låtar, är upptecknade av Olof Andersson under hans
insamlingsresa i Södermanland 1936.¹² En annan frekvent använd källa är
Anders Gustaf Rosenbergs tre volymer med polskor arrangerade för piano,
publicerade 1875, 1879 och 1882 (se vidare Rosenberg 1969 [faksimil]).
Totalt elva låtar är från någon av dessa volymer.

56 sörmländska låtar har många likheter med andra låthäften, både jämfört
med AB Nordisk folkmusiks övriga utgåvor och liknande utgåvor från andra
förlag. Att ge ut arrangerade låtar var, som påpekats inledningsvis, under
mitten av 50-talet inget nytt, men något som låg väl i tiden. Märta Ramsten
anger exempelvis att "Låtspel efter tryckta arrangemang slog [...] igenom
rejält inom spelmansrörelsen under 40- och 50-talen" (Ramsten 1992:33).
Häftet får i den här studien därmed representera en bredare utgivnings-
praktik med spelmanslag och den organiserade spelmansrörelsen som
utpekad målgrupp. En annan anledning till valet av häftet som studieobjekt
är den hos Södermanlands spelmansförbund bevarade korrespondensen
mellan Holger Andersson, innehavare till AB Nordisk folkmusik, och spel-
mansförbundets Gustaf Wetter. Genom Anderssons och Wetters korrespon-
dens går det att följa utgivningsprocessen och de frågor som behandlades.
Särskilt framkommer intentionen bakom häftet i breven, men även diskus-
sioner om olika val rörande exempelvis innehåll och utformning.

Genomförande

Syftet med den här studien är alltså att utifrån en närläsning av melodikom-
mentarerna i låthäftet illustrera hur en folkmusikalisk repertoar laddas med
värden och hur detta värdetillskrivande kan ta sig uttryck. Valet att närläsa
melodikommentarerna utifrån en sådan ingång har tagit intryck och stärkts
av textilvetaren Hanna Bäckströms avhandling *Förmedling av mönsterförlag-
or för stickning och virkning. Medierna, marknaden och målgruppen i Sverige vid
1800-talets mitt* (2021). Bäckström diskuterar och analyserar publikationer
med stick- och virkmönster utgivna nära ett sekel före 56 sörmländska låtar.
Men samtidigt finns en slående parallell mellan dessa mönsterförlagor
och låthäften, i det att de riktar sig till en målgrupp som själva förutsätts

7. Samma illustration används även tidigare av förbundet, exempelvis i Södermanlands spelmansförbund 1950 och *Storpolkan. Medlemsblad för Södermanlands spelmansförbund* nr 1 & 2 (1954).
8. Varav tre polonäser.
9. Varav en brudmarsch och en gånglåt.
10. Ett set om två sammanslagna engelskor.
11. Se exempelvis Gustafsson 2016:140–144, för en översikt över fördelningen av låttypen i *Svenska låtar* som visar att 57,5 % av låtarna är olika polskevarianter.
12. I häftets förord anges att insamlingsresan gjordes 1935–1936, men i det material som finns kvar efter Olof Andersson anges enbart 1936 (SVA Olof Anderssons arkiv, vol. 9 Material ang. "Sörmländska låtar"). 1936 anges även i förordet till återutgivningen av 50 *Sörmländska låtar för två violiner* (Södermanlands spelmansförbund 1965).

realisera utgåvornas innehåll i en egen praktik; att sticka eller virka efter mönster eller att spela efter noter.

Bäckström menar att publikationer måste betraktas som helheter, eftersom ”materiella, visuella och textuella aspekter av en publikation” utöver själva huvudinnehållet ”samverkar och påverkar hur en läsare [...] tar till sig en publikations innehåll”. Hon påpekar vidare att värderande formuleringar finns i ”förord, slutord och andra texter som ramar in mönsterförlagorna” och att dessa ”laddar innehållet med mening och värde” (Bäckström 2021:35).

Här betraktar jag låthäften på samma sätt. De har ett huvudsakligt innehåll – i detta fall 56 arrangerade melodier – som ramas in av förord, melodikommentarer, titlar och fram- och baksidor. I *56 sörmländska låtar* är särskilt melodikommentarerna viktiga för att ladda de enskilda låtarna med ”mening och värde”. Det gör att kommentarerna erbjuder en möjlighet att studera värdetillskrivning inom svensk folkmusikmiljö i mitten av 1950-talet. Melodikommentarerna har därför analyserats med avseende på vad de innehåller och hur de är utformade.

Störst fokus har lagts på vilka typer av värden som knyts till låtarna i kommentarerna. Här har särskilt uppgifter om låtarnas proveniens betydelse för hur kommentarerna tillskriver låtarna värde. Hänvisningar till proveniens anger ofta vem låten är efter, varifrån den är hämtad, någon form av tidsangivelse och ibland också hur den har använts. I följande kommentar skrivs det exempelvis fram vem den är efter, varifrån den kommer, vilken källa som använts, källans ålder och var källan – notboken – förvaras:

Två polskor efter klockaren i Årdala, Vadsbro och Stigtomta, P. A. Appelqvist. Hans notbok i original, daterad 1834, finns i Södermanlands Spelmansförbunds arkiv. (nr 14–15)¹³

I denna del av analysen har språkforskaren Anders Björkvalls förståelse för så kallade proveniensmarkeringar använts som analytiskt begrepp. Björkvall visar hur uppgifter om proveniens kan ingå i en värdetillskrivande praktik genom att exempelvis lyfta fram en produkts ursprung (Björkvall 2018:57). Det senare sker med hjälp av proveniensmarkeringar, det vill säga markeringar eller kännetecken hos, eller i nära anslutning till, ett föremål som pekar på föremålets ursprung på ett sätt som bidrar till att tillskriva föremålet i fråga ett särskilt värde (Björkvall 2018:71). För att få en förståelse för hur proveniens fungerar som en del av en värdetillskrivande praktik i melodikommentarerna, har därför användandet av proveniensmarkeringar särskilt utforskats. Fyra huvudsakliga typer förekommer: käll-, tids-, bruks- och geografiska markörer. Därtill behandlas även skrivningar i kommentarerna som handlar om låtarnas representativitet, om än i mer begränsad omfattning.

Analysen av proveniensmarkeringarna och kommentarer om låtarnas representativitet visar vidare på betydelsen av att låtarnas traderingshistorik, det vill säga en beskrivning av låtens förmedling över tid, skrivs fram. Analysen visar också att värderande omdömen av olika slag är en viktig komponent i

13. Fortsättningsvis används låtarnas numrering som referens för att förtydliga vilken melodikommentar som avses. Därtill har låtitlarna varsamt reviderats för att underlätta läsningen. Exempelvis har notinlagans utformning ”Polska Efter Axel Axelsson, Östtorp, Husby, Råby” reviderats till ”Polska efter Axel Axelsson, Östtorp, Husby, Råby”.

hur traderingshistoriken utformas. Detta sker exempelvis genom att utöver att ange vem som traderat låten också precisera personens kvaliteter som utövare eller motsvarande.

För att få syn på hur dessa värderande omdömen bidrar till att tillskriva låtarna värde, har Teo van Leeuwens ramverk för att analysera språkliga legitimeringspraktiker använts (van Leeuwen 2007). En central del i ramverket är att ge verktyg till att få syn på hur texter på olika sätt utformas för att legitimera påståenden av olika slag. Detta illustrerar van Leeuwen genom analyser av texter, broschyrer och liknande som styr eller på andra sätt är riktade till verksamheten i grundskolan (eng. *compulsory education*). Särskilt pekar van Leeuwen på betydelsen av att hänvisa till olika typer av auktoriteter såsom personlig auktoritet, rollmodellsauktoritet, opersonlig auktoritet, traditionens auktoritet och konformistisk auktoritet (van Leeuwen 2007:97). Analysen av melodikommentarerna visar att särskilt hänvisningar till expertauktoriteter – som i ramverket kategoriseras som en typ av personlig auktoritet – har betydelse för hur kommentarernas utformning bidrar till att tillskriva låtarna värde. Enbart hänvisningar till expertauktoritet diskuteras därför mer utförligt i denna del av artikeln.

Artikeln avslutas med ett mer övergripande resonemang om vilka former av värden som är representerade i och i anslutning till låthäftet. Resonemanget tar avstamp i Björkvalls konstaterande att värde kan ha både en ekonomisk och en antropologisk/sociologisk sida. I det senare sammanför han icke-ekonomiska värden kopplade till ”religiösa, etiska eller ideologiska förhållningssätt” (Björkvall 2018:59). För att beskriva de olika typer av värden som finns i låthäftet är dock Björkvalls tudelade uppdelning något grov. I den avslutande diskussionen diskuteras bruks-, representations- och ekonomiska värden i ett bredare perspektiv, liksom relationen mellan finansiering och målsättningen att med häftet främja sörmländsk folkmusik.

Genom valet av analysverktyg tangerar studien en diskussion inom framför allt sociolingvistik och socialsemiotik om värdetillskrivning i olika kontexter. Samtidigt är detta inte primärt en sociolingvistisk studie. Istället ska denna ansats här ses som en analytisk ingång för att illustrera och beskriva melodikommentarerna som en yta för värdetillskrivning som laddar låthäftets innehåll ”med mening och värde” (Bäckström 2021:35).

Noter som verktyg för att främja en folkmusikalisk tradition

I Södermanlands spelmansförbunds reviderade stadgar från 1953, anges att syftet med verksamheten är att verka för ”äkta folkmusik, särskilt den provinsiella folkmusiken inom landskapet Södermanland”. Men också att ”på alla möjliga sätt söka hjälpa och stödja spelmännens arbete med att bevara och hugfästa ett ädelt och kärt kulturarv inom tonkonstens område”.

Ett led att uppnå detta var att:

[...] uppteckna och levandegöra gamla värdefulla melodier, som hittills icke blivit uppmärksammade och notsatta (SSF Stadgar för Södermanlands spelmansförbund, reviderade 1953:§1)

Även inom andra delar av den organiserade spelmansrörelsen fanns liknande syften. Flertalet av landskapsförbunden hade – och har – i sina stadgar inskrivet att ett syfte med deras verksamhet är att verka för den regionala folkmusiktraditionen. Ett sätt att göra detta var att ge ut låthäften. Under exempelvis Hallands spelmansförbunds första 50 år, återkommer notutgivning som ett näst intill självklart verktyg i arbetet med att stödja halländsk folkmusik (Eriksson 2004: kap. 8).

En anledning till att noter sågs som viktiga verktyg för att uppnå spelmansrörelsens mål, var att man uppfattade att de kunde bidra till ett fortsatt utövande av musiken. Wille Roempke beskriver en allt större efterfrågan på arrangerad folkmusik från slutet av 1920-talet och framåt. Han anger vidare att det framför allt var hälsingemusiken som spreds ”i etern, men också i de nottryck som från slutet av 20-talet börjar locka spelmän och musikamatorer till inköp” (Roempke 1980:276). Dessutom konstaterar han att det ”i notutgåvorna [går att] utläsa en ökad efterfrågan på arrangerad låtmusik”, och fortsätter:

I ett protokoll från 1929 säger Södermanlands spelmansförbund att ”allmogemusik helst bör utföras i samspel” och från 30-talet och framåt ser spelmansförbunden som sin främsta uppgift att utge sitt landskaps låtar i arrangerad form. (Roempke 1980:278)¹⁴

Liknande formuleringar rörande vikten av att ge ut folkmusik på noter återfinns i flera sammanhang. Detta gäller både mer dokumentära utgåvor som *Svenska låtar* och utgåvor mer tydligt riktade till spelmanslag och utövare inom den organiserade spelmansrörelsen. Musikvetaren Mathias Boström konstaterar exempelvis att Folkmusikkommissionen, vars verksamhet framför allt resulterade i utgivandet av *Svenska låtar*, med sina publikationer ville nå tre olika grupper: spelmän och vissångare, tonsättare och forskare. Den första gruppen ansågs ”(åter)få tillgång till de nästan förlorade reper-toarerna och kunna (åter)uppta dem”, den andra ”skulle kunna hitta material som utgångspunkt för konstmusikaliska bearbetningar på nationell grund” och den tredje skulle i det musikaliska materialet kunna ”hitta ett värdefullt kulturhistoriskt material” (Boström 2010:15).

Publiceringen av 56 sörmländska låtar skedde således i en kontext där noter i sig sågs som en pusselbit för folkmusikens fortlevnad. Denna tydliga koppling mellan noter, en musikalisk praktik och att noterna skulle komma till användning, återspeglas också i brevväxlingen mellan förlagets Holger Andersson och Gustaf Wetter.¹⁵ I breven understryks exempelvis vikten av att formatet på häftet är lämpligt för häftets tänkta användningsområden, läsbart nottryck och inga bladvändningar mitt i en låt (SSF Brev från HA till GW, 26 augusti & 19 november 1955 samt Brev från GW till HA, 5 september 1955). Denna målsättning med häftet framgår även i Wetters förord:

14. Se även Ramsten 1980:92 ff., som behandlar diskussionerna om att arrangera folkmusik utifrån ett konstmusikaliskt idiom under 1950-talet.

15. I referenserna till brevväxlingen har Holger Andersson förkortats till HA och Gustaf Wetter till GW. Samtliga brev finns förvarade i Södermanlands spelmansförbunds arkiv.

8

4. Polska

Efter Axel Axelsson, Östtorp, Husby, Råby

Arr.: OLOF ANDERSSON

The musical score is written for three staves: Treble, Alto, and Bass. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The piece is divided into four systems, each with a repeat sign at the end. The notation includes various musical symbols such as clefs, key signatures, and dynamic markings.

- N.F. 154 -

Fig. 2. Exempel på en sida i notinlagen (Södermanlands spelmansförbund 1956:8).

Förbundet har alltid strävat efter att göra den sörmländska folk-musiken levande, bl.a. genom att skaffa våra många medlemmar en rik repertoar. De två låthäften, som vi förut utgivit år 1936 och 1947, har båda bidragit till detta. [...] Vi har nedlagt stor möda på urvalet av låtarna. Vi hoppas, att de kommer att bli spelade, mycket och ofta, inte bara i Södermanland utan också av de många spelmanslagen i hela Sverige. (Södermanlands spelmansförbund 1956:3)¹⁶

Som framgår av citatet var häftets målgrupp också tydligt uttalad: utövare och särskilt spelmanslag inom den organiserade spelmansrörelsen. Detta påverkade i sin tur bland annat hur låtarna presenterades och att låtarna arrangerades för två fioler, och flera av dem även för altfiol (se Fig. 2).

Från den organiserade spelmansrörelsens perspektiv, passade alltså musiktryck som *56 sörmländska låtar* väl in i arbetet med att främja landskapets folkmusiktradition. Genom själva låturvalet, representerar låthäftet en idé om vilken typ av repertoar som passar in under epitetet ”sörmländsk folkmusik”. Genom att presentera och beskriva samma urval, understryks och framhävs vilka värden som låtarna representerar. Detta sker i just detta låthäfte framför allt i de avslutande melodikommentarerna.

Här är det på sin plats att påpeka att *56 sörmländska låtar* ingick i en kontext där den geografiska avgränsningen till landskap var väletablerad. Även om det är Gustaf Wetter som haft stort inflytande på både innehållet och utformningen av häftet inklusive melodikommentarerna, skedde detta inte i ett vakuum. Snarare kan hans sätt att presentera och resonera runt häftet, och vad han väljer att skriva i förord och melodikommentarer, ses som exempel på hur en redan etablerad folkmusikdiskurs kan komma till uttryck i ett konkret exempel. Här är landskapet som geografisk indelningsprincip för folkmusik särskilt tydlig.

Tidigare forskning har vid flera tillfällen visat att trots att landskap sedan länge spelat ut sin roll som administrativa enheter, så har de inom vissa områden istället kommit att fungera som en form av identitetsmarkörer. Ronström påpekar att landskap under 1800-talet framträdde som ”folkmusikens primära scen” och att landskapen på grund av att de inte längre var administrativa enheter ”återupplivades för att tjäna nya symboliska syften”. Han fortsätter:

En omfattande retorik om särpräglade landskapskulturer växte fram. Varje landskap tillskrevs sin alldeles egna natur, historia, folklyne, karaktär – och naturligtvis sin egen folkmusik. [...] Ett resultat blev att landskapet etablerades som folkmusikens självklara scen. (Ronström 2010:217)

Inte minst spelmansförbunden har genom sin verksamhet utgått ifrån och därmed befäst landskapet som geografisk inramning (se Eriksson 2004:37–40 m.fl. ställen). Detta gäller inte minst förbundens notutgivning. I *56 sörmländska låtar* används landskapet som en ej ifrågasatt eller kritiskt granskad folkmusikalisk scen. Det framkommer i häftets titel, men också i melodikommentarerna. Analysen av melodikommentarerna är dock inte

16. De tidigare utgåvorna var Södermanlands spelmansförbund [1937] & 1947.

primärt ute efter att granska giltigheten i eller ifrågasätta användningen av landskapet som idékonstruktion i låthäftet. Landskapets framträdande roll i analysen är snarare ett resultat av att idén om landskapet har en stark närvaro i kommentarerna, som en del av den värdetillskrivande praktiken.

Värdetillskrivning, proveniensmarkeringar och melodikommentarerna

Melodikommentarerna är ofta korta och konstaterande, vilket "Mörkömarschen" får tjäna som exempel på:

Efter lantbrukaren Anders Gustaf Andersson, Nora, Mörkö, som kallade låten Mörkö brudmarsch. I sörmländska spelmanskretsar går den under namnet Mörkö kyrkmarsch. (nr 1)

Citatet exemplifierar hur låtens traderingshistorik utgör kommentarens stomme. För "Mörkömarschen" ovan är historiken kortfattad: låten är efter lantbrukaren Andersson från Nora, Mörkö. I flera av de övriga kommentarerna är den mer utförlig, ibland med flera led spridda över en längre tidsperiod. Citatet visar också vikten av att låtens proveniens anges: den är efter en viss person (Andersson) och kommer från en viss plats (Nora, Mörkö).

Som redan påpekats, har låtarnas proveniens en mycket framträdande roll i låtarnas traderingshistorik, vilket ansluter dem till en bredare folk-musikalisk diskurs där just landskapet intar en central plats. Därutöver har det sätt proveniens utformas i kommentarerna stora likheter med den förståelse av begreppet som bland annat kommer till uttryck i *Nationalencyklopedien*:

I samlingar av olika slag, t.ex. arkiv, bibliotek och museer, är kännedom om varje dokuments, handskrifts, boks eller föremåls proveniens viktig, t.ex. dess upphovsman, tidigare ägare eller fyndplats. (Nationalencyklopedin: uppslagsord "proveniens". Kursiv i original.)

Samtliga melodikommentarer innehåller proveniensmarkeringar, ofta flera. I linje med Björkvalles resonemang om användandet av proveniensmarkeringar som en värdetillskrivande praktik, analyseras i det följande hur dessa används i kommentarerna. De fyra typer av proveniensmarkeringar som används i kommentarerna är ofta sammankopplade med varandra. Källmarkörer sammankopplas ofta med tidsmarkörer och betonar därmed melodins historik över tid. Geografiska markörer knyter den enskilda låten till en eller flera olika platser. De geografiska markörerna diskuteras nedan i relation till bruksmarkörer, vilka understryker att melodin har varit i bruk i ett visst geografiskt område (oftast Södermanland).

Käll- och tidsmarkörer

Källmarkörer är den vanligaste formen av proveniensmarkörer i kommentarerna. De är ofta person- eller samlingscentrerade. De personcentrerade

källmarkörerna pekar framför allt ut spelmän och upptecknare. Ofta framgår vem en låt är efter, gärna kompletterat med levnadsår och härkomst, exempelvis: ”Efter E. A. Hellmark, Ostra, Sundby socken, 1850–1875” (nr 22). Därtill knyts låten ofta till ytterligare personer, såsom vem spelmannen lärt sig av eller har sin repertoar efter. I Hellmarks fall anges att han var elev till klockaren Daniel Öhlander i Barva.

Även upptecknare får i flera fall en framträdande position som personcentrerad källmarkör, ibland mer framträdande än den spelman som låten anges vara efter. Dessa är dock ofta kortfattade, som i kommentaren till nr 49 (O.A. avser Olof Andersson): ”Polskan är upptecknad av O.A. 1935 efter dåvarande kyrko- och skolvaktmästaren Robert Nordström, Lerbo, född år 1868 i Öster-Haninge.”

Samlingscentrerade källmarkörer framhäver istället den samling melodin är hämtad ifrån. Det är vanligt att även samlingar i sin tur knyts till enskilda individer:

Dessa låtar är direkt avskrivna efter en i Spelmansförbundets arkiv befintlig notbok, som tillhört musikdirektören Karl Johan Kjellman. Boken är daterad Skäldinge 1869. K. var född i Höreda, Småland, 1832, blev skollärare och klockare i Stora Malm 1858, i Sköldinge 1864 och i Ö:a Vingåker 1872–1888. Han dog 1924. Hans fosterdotter, fröken Lydia Hasselberg, Björkvik, donerade före sin död 1955 musikdirektör K. J. Kjellmans hela kvarlåtenskap av noter till Spelmansförbundet. (nr 44–45)

Utöver att kombinera person- och samlingsmarkörer, visar citatet också hur käll- och tidsmarkörer ofta sammanförs i en och samma kommentar, i detta fall genom att ange ett flertal årtal spridda över tid. Tidsmarkörer kan även anges på andra sätt:

Två angläser efter en notbok tillhörig Rickard Ahlberg, Sköldinge. Han hade låtarna efter sin farbror Lars Petter Nilsson, Husby-Oppunda. (nr 38)

Här får låten istället en tidslig dimension genom att knytas till spelmän från två olika generationer: angläserna finns i en notbok som tillhört Ahlberg som i sin tur hade låtarna efter sin farbror.

I flera kommentarer staplas käll- och tidsmarkörer på varandra och bildar därmed en mer eller mindre sammanhållen kedja av källor över tid. Försättningsvis kommer den här typen av kedjor kallas för ”källkedjor”. Det kan skifta i de olika leden i en källkedja om den enskilda länken är en person, en insamlare, ett manuskript, en uppteckning, en utgåva eller en kombination av två eller flera av dessa.

Geografiska och bruksmarkörer

Som framgått i citaten ovan, är även geografiska hänvisningar mycket vanliga. Geografiska markörer placerar in låtarna i en specifik rumslig kontext,

oftast en viss plats eller ett visst område. I kommentarerna rör det sig om lokala (såsom socknar) eller regionala områden (särskilt Södermanland). I några få fall även andra platser i Sverige än Södermanland.

Samtliga melodier har geografiska markörer knutna till sig i antingen låttiteln eller kommentarerna, ofta i båda. För de allra flesta låtar i häftet är det av melodikommentarerna att döma rimligt att knyta dem till landskapet Södermanland. Men inte alla, vilket följande kommentar är ett exempel på:

Kadriljerna stammar från 1700-talets kontradanser och dansades i otroliga variationer i början av 1800-talet. Från herrgårdarna spriddes dessa danser till allmogen. Många bär namn efter någon adlig dam, t. ex. n:r 25, som är meddelad av Riksspelman Nils Olsson, Sundsvall. N:r 27, där ovanligt nog alla 4 repriserna går i moll, är från en förbundet tillhörig notbok: Quadriller, valsar och angläser dansade i Stockholm 1818. (nr 25 & 27. *Fetstil och stavning i original.*)

Den första låten – ”Kadrilj Friherrinnan Falkenberg” (nr 25) – saknar en sörmländsk geografisk markör. Istället knyts den till Sundsvall via Nils Olsson som källa. ”Kadrilj” (nr 27) däremot knyts löst till Södermanland genom att notboken återfinns i förbundets arkiv. Men av melodikommentaren i övrigt liksom av låttitlarna i notinlagen, är den sörmländska kopplingen vag. En liknande otydlighet finns även för häftets sista melodi: ”Visa om Nyköpings gästabud” (nr 56). Titeln knyter melodin till Södermanland, medan de geografiska markörerna i kommentaren istället lyfter fram Stockholm och Västerås.

Den sörmländska kopplingen är samtidigt uppenbart viktig. Detta framgår inte minst vid en granskning av de elva melodierna hämtade ur Rosenbergs utgåvor och hur de kommenteras i låthäftet. Innehållet i melodikommentarerna för Rosenberglåtarna vilar kraftigt på det A. G. Rosenberg själv skriver, särskilt i sina förord. Även Rosenberg anger för flera av låtarna geografisk proveniens. Exempelvis skriver han följande om tre av polskorna som valts ut till 56 sörmländska låtar (nr 51, 52 & 54):

[D]e äro hemtade ur några äldre notböcker från gränsen mellan Södermanland och Östergöthland samt mig benäget meddelade af Organisten Pontus Schwalbe i Björkvik. (Rosenberg 1969: förord tredje häftet, utgivet 1882)

I låthäftet kommenteras dock polskorna enbart med: ”Efter A. G. Rosenberg, som fått melodierna av organisten Pontus Schwalbe, Björkvik”. Det vill säga enbart en del av det Rosenberg beskriver återges i låthäftet, och återges dessutom till förmån för en sörmländsk geografisk markör: Björkvik. Rosenberg knyter vidare låt nr 16–18 i låthäftet tydligt till Uppland. Han anger att han fått dem av organisten Matts Wesslén, Öster-Löfsta, Uppland. En av låtarna anges även vara efter Karl Ersson Bössa (1783–1847, mer känd som Byss Kalle) (Rosenberg 1969: förord andra häftet, utgivet 1879).¹⁷ Även i 56 sörmländska låtar anger Wetter Uppland som geografisk markör, men så att den uppländska kopplingen försvagas genom ordet ”även”:

17. Stavning enligt *Nationalencyklopedin*, uppslagsord: ”Byss Kalle”. Rosenberg skriver ”Böss-Kalle”.

Polskorna 16–18 spelas även i Uppland. Nr 18 är en ofta spelad polska efter Upplands store nyckelharpo-lekare Karl Ersson (Byss-Kalle). (nr 16–18. *Fetstil i original.*)

Detta sätt att utforma kommentaren, tillsammans med låthäftets sörmländska fokus, gör att tolkningen snarare blir att låtarna utöver att spelas i Södermanland också spelas i Uppland. I relation till det Rosenberg skriver, förflyttas den geografiska markören därmed från Uppland till Södermanland.

Vidare anges Rosenberglåtarna i själva notinlagan som låtar ”efter A. G. Rosenberg från Flodafors”.¹⁸ Det gäller även i de fall där melodikommentarerna tydligt pekar ut andra sagesmän. Kombinationen mellan utformningen av melodikommentarerna och uppgifterna i notinlagan gör att i låthäftet får låtarna en tydligare sörmländsk proveniens än vad de har i Rosenbergs utgåvor. I melodikommentarerna förankras de till Södermanland som landskap. Genom hur låttitlarna utformas skrivs de dessutom fram som låtar efter sörmlänningen Rosenberg och därigenom geografiskt knutna till Flodafors.

Som påpekats är det vanligt att de geografiska markörerna knyts samman med bruksmarkörer. Detta bidrar till att stärka en sörmländsk proveniens, genom att framhäva att den enskilda melodin har varit eller är i bruk i Södermanland. Kommentarer om bruk är ofta korta, men pekar i regel på specifika användningsområden, såsom spel till dans eller på bröllop:

Angläser och kadriljer spelades på bondbröllop och större kalas i Sörmland för 100–150 år sedan. Angläserna användes ofta som stek- och skänklåtar. (nr 38)

Här framhävs att engelskorna har brukats historiskt i Södermanland, med en uttalad funktion som stek- och skänklåtar. För några av låtarna anges ett med häftet samtida bruk, exempelvis ”spelas ofta på spelmansstämmor och spelmansträffar och går under namnet Forsmans polska” (nr 6). Kommentarer om historiskt eller samtida bruk bidrar i flera fall till att enskilda låtar tilldelas ett värde i kraft av att ha brukats eller brukas i Södermanland. ”Forsmans polska efter Rickard Forsman, Oxelösund” (nr 6) är därmed ett av flera exempel på hur geografiska och bruksmarkörer i kommentarerna kombinerade med såväl käll- som tidsmarkörer stärker den sörmländska förankringen ytterligare.

Samtidigt hänvisar inte alltid kommentarer om sedvana och bruk till Södermanland. Istället används mer allmänna formuleringar, ofta med referens till eller citat ur andra publikationer. En av dessa är kommentaren till ”Danslek från Södertörn” där Richard Dybeck citeras: ”Danslekarna bilda numera en länk mellan de vanliga lekarna och danserna samt äro talrika. [...]” (nr 21). Det är istället i låttiteln i notinlagan som den sörmländska proveniensen framgår.

Sammantaget används proveniensmarkeringar i melodikommentarerna så att de enskilda låtarna tillskrivs värden genom att kopplas till ett kortare

18. Nr 26 anger Bodafors, vilket sannolikt är en felskrivning.

eller längre bruk i landskapet Södermanland. Kopplingen kan även – som Rosenbergsexemplen ovan visar – ske genom att en länk i källkedjan kan knytas till en individ med sörmländsk förankring. Den sörmländska förankringen framstår därmed som central, vilket är rimligt med tanke på låthäftets kontext och titel, även i de fall då den är vag. Landskapet Södermanland blir därmed i melodikommentarerna tillsammans med häftets titel *56 sörmländska låtar* en fokuspunkt till vilken övriga typer av proveniensmarkörer relateras. Här synliggörs hur idén om landskapet som en styrande indelningspraktik inom en folkmusikalisk diskurs används och vilka konsekvenser detta får i fall där den enskilda låten inte med enkelhet har en tydlig sörmländsk proveniens.

Värdetillskrivning på grund av låtens representativitet

Proveniensmarkörerna är dominerande i kommentarerna. Utöver dem tillskrivs låtarna värde genom att hänvisa till deras representativitet. Men det sker relativt sällan, trots utgivarnas ambition att samla och ge ut ett representativt häfte med sörmländska låtar. När det sker, görs det antingen genom att melodin i fråga anges vara representativ för en viss repertoar eller individ, eller genom påpekanden om att den avviker från vad som anses vara karaktäristiskt för sörmländsk folkmusik. Låtarna efter Melker Andersson anges exempelvis vara representativa för hans polskerepertoar:

I Melker Anderssons omfattande och värdefulla repertoar ingick ett stort antal sextondelspolskor, av vilka många leder sitt ursprung från 1700-talet. Goda typexempel på Melker Anderssons polskor är de sex melodier efter Axel Axelsson, som ingår i detta häfte. (nr 2–4, 7, 10 & 12)

Det är i regel i fall som dessa, i relation till en individuell spelmans stil och repertoar, som låtarna tillskrivs värde i kraft av att vara representativa exempel på något. I kommentarer där de istället sätts i relation till en mer generell idé om vad som kännetecknar sörmländsk folkmusik, framställs de istället som värdefulla genom att avvika från det typiska. Särskilt tydligt är detta för låtar i moll. "Gånglåt från Södertörn" kommenteras exempelvis med att en "gånglåt i moll är ganska ovanligt i Södermanland" (nr 29). Här framhävs därmed låten som normavvikande, vilket samtidigt befäster en idé om det typiskt sörmländska.

I några kommentarer beskrivs låtarna i relation till båda förhållningssätten samtidigt:

Gustaf Andersson hade en hel del mollpolskor i sin repertoar, vilket är ganska anmärkningsvärt, då så gott som all folklig musik i Sörmland har durtonart. Dessa två låtar är bra exempel på Gustaf Anderssons polskor. (nr 8–9)

I citatet kombineras genom detta två parallella tankegodar om folkmusik. I det ena landskapet Södermanland som den geografiska inramning inom

vilken det antas finnas en typisk sörmländsk repertoar med en viss karaktäristik (särskilt durtonarter). I det andra framhävs den enskilde individen – allmogespelmannen – som en person med ett karaktäristiskt individuellt och särpräglat uttryck och repertoar.¹⁹ I citatet används därmed parallellt ett geografiskt och ett individcentrerat perspektiv, vilket medför att samma låt samtidigt både kan avvika från en norm – landskapet – och vara representativ för en annan norm – individens karaktäristiska spelstil eller repertoar.

Kvalitativa källkedjor och expertauktoriteter

Källkedjorna i melodikommentarerna har som framgått stor betydelse för att placera in låtarna och deras traderingshistorik i en sörmländsk kontext. En framträdande egenskap hos dem är också att de olika leden i kedjan – dess länkar – förstärks med värderande omdömen. Detta sker framför allt i anslutning till proveniensmarkeringar, men även i viss utsträckning genom att kommentera låtarnas representativitet. I den följande kommentaren består källkedjan av Anders Gustaf Eriksson som fått valsens från sin mor. I den framhävs både Erikssons rika repertoar och hans förmåga att komma ihåg text i positiva ordalag:

Anders Gustaf Eriksson, Hägerbo, Flodafors, hade en mycket rik repertoar särskilt av gamla visor, till vilka han också ofta kom ihåg texten. Föreliggande vals sjöngs av hans mor, då hon satt och spann.
(nr 11)

De värderande omdömena försäkrar kvalitén i det enskilda ledet, den enskilda kedjelänken. Eriksson i ovanstående citat är inte enbart en källa till valsens, utan också en trovärdig och relevant källa i kraft av sin rika repertoar och goda förmåga att komma ihåg sångtexter. Eriksson tillskrivs på så sätt kvalitativa egenskaper som också kvalitativt stärker låtens traderingshistorik.

I melodikommentarerna används den här typen av värderande omdömen framför allt i relation till namngivna individer. Det förefaller därmed viktigt att de personer som anges som delaktiga i låtarnas traderingshistoriker är pålitliga länkar i källkedjorna. Detta görs genom att hänvisa till expertauktoriteter.

I van Leeuwens ramverk anges att en persons auktoritet som expert kan vara uttalad eller underförstådd. Med uttalad expertauktoritet avses personer vars expertis behöver skrivas fram, "for instance by mentioning credentials". Men i de fall då en persons expertis i en specifik kontext kan antas vara given och välkänd, behöver enligt van Leeuwen personens expertauktoritet inte preciseras. Den betraktas därför som underförstådd (van Leeuwen 2007:94 f.).

Båda sätten att hävda expertauktoritet förekommer i melodikommentarerna. Vanligast är hänvisningar till uttalade experter. Deras expertis framhävs i regel med värderande omdömen av olika slag. Anders Gustaf Eriksson i citatet ovan blir exempelvis tilldelad status som expert i kraft av "en mycket rik repertoar" och att "han också ofta kom ihåg texten" (nr 11). Framför allt är det spelmäns expertis som understryks på detta sätt (mina kursiveringar):

19. Se Eriksson 2016:15 f. för en diskussion om relationen mellan "folkdansspelman" och "allmogespelman".

”[Melker Andersson var en] *framstående*” spelman med en ”*omfattande och värdefull repertoar*” (nr 2–4, 7, 10 & 12) / ”[Rikard Forsman var] en spelman med *rik repertoar*” (nr 6) / Att Carl Råmelius ”inte var en spelman *vilken som helst*, därom vittnar dessa två intressanta polonäser” (nr 46 & 47) / ”[polskan] härstammar från den *kände folkmusikern Olof Styrlander d.y.*” (nr 43) / ”efter den *duktige* spelmannen Anders Andersson”. (nr 53)

En spelmans expertis kan även anges indirekt genom att beskriva hans spelmansgärning: ”[August Hagberg var] *mycket verksam* som spelman vid bröllop och danstillställningar” (nr 20). Den kan också knytas till hur spelmannen lärt sig repertoaren. Carl Erik Eriksson beskrivs exempelvis som ”*elev efter den legendariska August Widmark*” (nr 13), där Erikssons expertstatus förknippas med att han var lärning till en mästare, den legendariske Widmark. I samtliga dessa fall knyts expertisen till kvaliteter hos den enskilde spelmannen genom att hans repertoar, förmåga eller rykte skrivs fram. Även samlare och upptecknare kan på liknande sätt tillskrivas expertis. A. G. Rosenberg anges exempelvis ha varit ”*flitigt verksam* som folkmusiksamlare” (nr 16–18) och A. P. Andersson som en låtupptecknare som ”*åtnjuter stort anseende*” (nr 46 & 47).

En central person i häftet är Olof Andersson. Hans namn är angivet på framsidan och i häftet förekommer han som både upptecknare och arrangör. Samtidigt saknas det värderande omdömen om honom. Presentationen i kommentarsdelen är snarare mycket kortfattad och till synes värderingsfri: ”O. A. Redaktören för samlingsverket Svenska Låtar, amanuensen vid Musikhistoriska Museet, Olof Andersson, Stockholm” (Södermanlands spelmansförbund 1956:49). Behovet av att säkra Andersson som en expertauktoritet, fanns dock sannolikt inte. Hans arbete med *Svenska låtar* kan antas varit välkänt för låthäftets målgrupp. Hans kunskaper om sörmländska låtar likaså, inte minst på grund av hans dokumentationsarbete i landskapet. Som amanuens vid Musikhistoriska museet arbetade Andersson vid tiden för utgivningen av låthäftet också med Folkmusikkommissionens uppteckningar (Ribben 2010:51).²⁰ Sammantaget utgör han därmed ett bra exempel på en person med en underförstådd expertauktoritet.

I en del fall är fokus i kommentarerna på den källa som låten i fråga förmedlats via, särskilt i de fall då den utgörs av en spelmansbok. Polonäserna nr 46 och 47:s källkedja har fokus på Carl Råmelius notbok och hur notboken förts vidare i olika led. Låtarnas traderingshistorik blir i detta fall notbokens traderingshistorik, som efter Råmelius anges ha varit i A. P. Andersson från Vingåkers ägo, följt av hans dotter Anna Andersson. Med ett flyttat fokus från låtarna till notboken, flyttas också fokus från utövare till notboksägare. Genom att bland annat hänvisa till A. P. Andersson som expert – han ”åtnjuter stort anseende som låtupptecknare” – beskrivs också att notboken under sina förflyttningar har varit i gott förvar i händerna hos en med kunskap inom området.

Vikten av att referera till expertauktoriteter i melodikommentarerna uppfattar jag framför allt som en viktig del i att säkra kvalitén i källkedjans

20. Se Ekvall 2019 för en biografi över Andersson.

samtliga led. Genom detta säkras att de olika länkarna så att säga håller måttet, exempelvis genom att ange att en spelman var särskilt god utövare eller en upptecknare var särskilt skicklig. Betydelsen av kvalitativa länkar blir extra tydlig när det finns risk för att någon av dem kan uppfattas som bristfällig. Följande kommentar är ett exempel på detta:

Polskorna är efter den framstående spelmannen Melker Andersson, Östtorp, Husby, Råby, som dog den 1.1.1936, nittiosex år gammal. Hans musikaliske son Axel Axelsson ville gärna lära sig spela, men fadern var otålig som lärare, och eleven tröttnade snart på att spela. Men denne hade ett ovanligt minne för gamla låtar och lärde sig att vissla och tralla alla faderns melodier. Efter Axelsson upptecknade O.A. 1935–1936 femtiofyra melodier. (nr 2–4, 7, 10 & 12)

Källkedjan är därmed: 1) Melker Andersson, 2) sonen Axel Axelsson och 3) upptecknaren Olof Andersson. Första ledet – Melker Andersson – tillskrivs expertauktoritet som ”framstående spelman” med en omfattande och värdefull repertoar. Andra ledet utgörs av sonen. Här uppstår dock ett problem. Sonen verkar ha haft svårt för att lära sig spela. För att säkra kvalitén i detta led, läggs därmed in en försäkran: han var duktig på att memorera låtarna och kunde framföra dem genom att vissla och tralla. Tredje ledet behöver inte någon ytterligare försäkran, då denna länk utgörs av Olof Andersson vars expertauktoritet är underförstådd och hans uppteckning kan därmed antas vara av god kvalitet.

Det är i kommentarerna inte enbart viktigt att förankra en låts traderingshistorik till Södermanland, utan också att källkedjornas olika led håller god nivå. En spelman kan förmedla en låt, men en duktig spelman har bättre förutsättningar att förmedla låten på ett kvalitativt sätt. Den duktige spelmannen, eller för den delen den skicklige upptecknaren, har i linje med detta bättre förutsättningar för att förmedla låten utan att förvanska den. Utifrån detta perspektiv kan uppgifter om upptecknarens eller utövarens expertis och kompetens också förstås som en försäkran om att ledet mellan en utövare via upptecknaren till låthäftet hållit hög kvalité. Användandet av kvalitativa källkedjor i kommentarerna säkrar därmed både låtarnas traderingshistorik genom proveniensmarkeringar och låtarnas sörmländska anknytning även när den är mindre tydlig.

Källkedjorna i kommentarerna har en viktig roll i att förankra låtarna och därmed häftet som sådant bakåt i tid. Samtidigt finns i häftet i sin helhet en stark närvaro av häftets samtid och framtid. Det är särskilt framträdande i häftets förord, där vikten av att låtarna spelas, både av samtida och av framtida spelmän, understryks: ”Vi hoppas, att de kommer att bli spelade, mycket och ofta, inte bara i Södermanland utan också av de många spelmanslagen i hela Sverige” (Södermanlands spelmansförbund 1956:3). Även arrangemangen kommenteras:

Vi är medvetna om att inte alla spelmanslag har tillgång till viola eller någon spelman, som behärskar c-klaven. I detta fall har vi arrangerat låtarna för framtida behov. Med den utveckling, som spelmansrörelsen nu tagit, torde det inte dröja många år, förrän

det finns en viola-spelare i de flesta spelmanslag. (Södermanlands spelmansförbund 1956:3)

I häftet sammanfaller därmed dåtid, samtid och framtid genom melodikommentarernas källkedjor, låttitlarnas utformning och förordets innehåll. Melodikommentarerna förankrar låtarna i en sörmländsk tradition, vars kvalitet är säkerställd. Arrangemangen anpassades till en utpekad samtida målgrupp, men var också framåtblickande avseende denna målgrupps tänkta utveckling. I detta blir betydelsen av låthäftet som en del i förbundets ambitioner att stärka den sörmländska folkmusikens fortlevnad tydlig. Det ska ske med fötterna i traditionen, med arrangemang anpassade för samtiden för att främja repertoarens fortlevnad inför framtiden. Därigenom blir låthäftet också en kvalitativ kedjelänk i de ingående låtarnas traderingshistoriker.

Användandet av proveniensmarkörer i andra sammanhang

I ett låthäfte som *56 sörmländska låtar* utgör självklart själva musiken – de arrangerade låtarna – det centrala innehållet. Urvalet av låtar i ett låthäfte signalerar i sig en idé om vilken typ av repertoar som så att säga platsar in i en samling med sörmländsk folkmusik. Häftets innehåll – de arrangerade låtarna – och hur de presenteras och kommenteras samverkar därmed i att presentera en idé av det typiskt sörmländska. Låtarnas estetiska kvaliteter, men även huruvida de är representativa för en sörmländsk folkmusiktradition eller inte, har samtidigt en underordnad roll i häftet som sådant.

Det sätt som melodikommentarerna i *56 sörmländska låtar* utformas har många paralleller i andra låthäften, före och efter 1956. För att plocka ett exempel bland många, presenteras en polska i låthäftet *Skånsk folkton* på följande sätt:

52. POLSKA Sv. L. nr. 1171 efter Nils Persson (1814–1897) även kallad "Nels Spel" en storspelman, som ärvt spelmanskonsten efter far, farfar och morfar. Han var bosatt i Glemminge och förenade spelmannens yrke med skräddarens. Enligt uppgift hade han spelat på över trehundra bröllop. När N.A. [Nils Andersson] besökte honom upptecknade han bl.a. denna polska, vilken här försetts med en 2:a-stämma av Rudolf Hansson i Tomelilla, en duktig spelman i 70-årsåldern, som både upptecknar och arrangerar, se bl.a. nästa låt. (Löfgren 1964:52)

Här återfinns som synes flera olika proveniensmarkörer. Det finns även en tydlig källkedja för själva låten: spelad av Nils Persson därefter upptecknad av Nils Andersson och publicerad i skånedelen av *Svenska låtar* ("Sv. L. nr. 1171"). Därtill kvalitetssäkras kedjan, dels genom en uttalad expertauktoritet (Nils Persson), dels genom en underförstådd expertauktoritet (Nils Andersson). Den förre blir här en expertauktoritet både i egenskap av att ha "ärvt spelmanskonsten" från tidigare släktled och "spelat på över trehundra bröllop". Den senare – Andersson – kan på ett liknande sätt som resone-

mangen runt Olof Andersson ovan, förutsättas vara välkänd för läsekretsen bland annat på grund av hans arbete med verket *Svenska låtar*. Därmed är också han ett bra exempel på en vars expertis inte behöver hävdas.

Men även i andra sammanhang känner vi igen utformningen av låthäftets melodikommentarer. Följande citat, om än lite mer vardagligt i sitt tilltal, är från innerkonvolutet till LP-skivan *Blekingelåtar* med Ulla och Britt Forsströmsson:

Vals efter Kalle Winquist, Hosaby, Listerlandet, Blekinge. Kalle levde kring sekelskiftet och var en duktig fiol- och klarinettspelare. Hans vals tycker vi är en riktig "sommarsvals". (Forsströmsson & Forsströmsson 1987)

Inledningsvis angavs att förmedling av folkmusik kan ses som en väv med flera olika samverkande förmedlingsformer. Samtidigt förmedlas inte enbart musiken utan också – vilket bland annat melodikommentarerna är exempel på – föreställningar och idéer om musiken och hur den ska förstås. Det sker i artiklar och inlägg i tidningar och tidskrifter, men lika ofta om kanske inte oftare i korta texter och kommentarer, i mellansnack och på skivkonvolut, på kurser och i utbildningar.²¹ För att skapa en bättre bild av denna väv, hur den förändras över tid, vilka ideal som framförs och hur det i sin tur påverkar musiken och musikutövandet, behöver så många delar som möjligt av väven utforskas. Det kräver ett bredare grepp om folkmusikförmedling, inte minst den notburna förmedlingen. Som påpekats inledningsvis är dock folkmusikutgåvor som *56 sörmländska låtar* lite utforskade. En orsak till detta är sannolikt ett tankegods runt folkmusik som betonar den gehörsburna traderingen av repertoaren.²²

Samtidigt finns flera studier som visar hur det muntliga och det skriftliga samverkar. Ingrid Åkesson beskriver relationen mellan muntlighet och skriftlighet och placerar det folkliga sjungandet i "de två spänningsfälten muntlighet–skriftlighet och gehör–mediering". Hon sammanfattar:

Båda fälten ska då betraktas som kontinua där muntliga/gehörspräglade och skriftliga/medierade element möts och överlappar varandra. (Åkesson 2013:154)

Den gehörsbaserade förmedlingen av folkmusikrepertoaren har onekligen varit och är viktig, inte minst på flera av dagens lärandearenor. Men för en breddad förståelse av folkmusikförmedling krävs i linje med Åkesson att detta betraktas som ett kontinuum med överlappningar och möten mellan olika förmedlingsformer. Flera av dessa förmedlar inte enbart ett musikaliskt material, utan också idéer, normer och förståelser för repertoaren i fråga. Ett sätt som det kan komma till uttryck har varit den här studiens fokus: sex sidor melodikommentarer i ett häfte med låtar från Södermanland.

21. Se vidare Nichelle Johansson Dahls doktorandprojekt vid Örebro universitet, i vilket hon bland annat utforskar betydelsen av hur mellansnack på konserter formar en förståelse av "folkmusik".

22. Jfr diskussionen i Eriksson 2021:95–98.

Att sälja en representativ samling låtar från Södermanland

Avslutningsvis vill jag zooma ut från melodikommentarernas funktion som en yta för värdetillskrivning och istället se till häftet i sin helhet med fokus på vilka olika typer av värden som är representerade i och i anslutning till det. Det vill jag göra med avstamp i Björkvalls konstaterande att flera olika värden kan samverka (Björkvall 2018), i häftets fall primärt bruks- och representationsvärden.

Både i brevväxlingen mellan Holger Andersson och Wetter och i häftets förord har bruksvärden en central roll. I förordet försäkras att låtarnas arrangemang är anpassade för den tänkta målgruppen. Därtill preciseras att bruksvärdena är knutna till spelmansförbundets övergripande ambition att verka för att sprida en folkmusikalisk repertoar och ”göra den sörmländska folkmusiken levande” (Södermanlands spelmansförbund 1956:3).

Representationsvärdena är inte lika tydligt framträdande. Som framgått i ovanstående analys, framkommer de ibland i de enskilda låtarnas kommentarer. Häftets samlade representativitet för sörmländsk folkmusik kan möjligen ses som underförstådd, men den är inte tydligt verbaliserad. I brevväxlingen utgör dock häftets representationsvärde en viktig del. Redan i den inledande fasen av samarbetet skriver Wetter till Holger Andersson:

Jag kan försäkra Er, att det blir en mycket representativ samling sörmlandslåtar, utvalda med stor omsorg ur vårt arkiv på c:a 2000 melodier och arrangerade, de flesta för 2 fioler och viola av sådana skickliga herrar som Lennart Lunden och Olof Andersson. (SSF Brev GW till HA, 29 september 1955)

Tillsammans utgör bruks- och representationsvärdena grunden för att knyta häftet till spelmansförbundets bredare ambition, att – med Wetters ord – verka för ”folkmusiken fromma” (SSF Brev GW till HA, 29 september 1955) och därmed främja (sörmländsk) folkmusik. Men jag har enbart funnit ett tillfälle när dessa båda värden offentligt sammanförs, den här artikelns inledande citat från *Hembygden*: ”Låthäftet, som är synnerligen representativt, innehåller låtar av högsta klass, intressanta att lära känna och roliga att spela” (Anon. 1956:45). I övriga fall hålls de separerade, genom att bruksvärden tydligare framförs i texter riktade till häftets tänkta målgrupp, såsom i häftets förord, medan representationsvärden uttrycks antingen riktade till förlaget – som i ovanstående brev – eller som ett led i häftets marknadsföring.

Både bruks- och representationsvärden är exempel på icke-ekonomiska värden. Det är även häftets och låtarnas estetiska värden. I förordet kommenteras exempelvis att arrangemangen är ”så omväxlande som möjligt” (Södermanlands spelmansförbund 1956:3). I några fall finns också estetiska omdömen om själva låtarna i melodikommentarerna. Men i det stora hela är de estetiska värdena inte framträdande.²³ Än mer frånvarande är emellertid häftets ekonomiska värde. Det närmaste i denna väg är prisuppgiften på

23. Däremot används estetiska uttrycksformer för att förstärka andra värden. Detta gäller framför allt häftets framsida där bland annat det sörmländska framhävs genom att ”Sörmländska låtar” skrivs i frakturstil och därmed avviker från övrig text.

framsidan: 10:-.²⁴ Samtidigt är frågor kopplade till ekonomin runt utgåvan återkommande i brevväxlingen. Det rör dels frågor om upphovsrätt, dels frågor om utgivningskostnader.

De upphovsrättsliga frågorna var viktiga för Holger Andersson. Han påpekar i ett brev till Wetter, att för förlaget är det viktigaste ”vad som är rättsskyddat av innehållet”, så att det ”icke senare hamnar i andras utgivningar, och albumets framtid därmed äventyras” (SSF Brev HA till GW, 14 oktober 1955). Vikten av att säkra upphovsrätten uppfattar jag i detta sammanhang i första hand var av ekonomiska skäl, eftersom Holger Andersson i närtid till utgivningen av *56 sörmländska låtar* hade erfarit betydelsen av ersättningar kopplade till förlagets upphovsrätt för valsen ”Fiolen min”. Dessa ersättningar beskrev han senare som helt avgörande för att under 1950-talet rädda förlagets ekonomi (SSF Brev HA till GW, 5 mars 1971).

Till största del är emellertid de ekonomiska frågor som diskuteras direkt knutna till utgivningskostnader. I september 1955 diskuterades exempelvis kostnaderna för olika typer av häftningstekniker (SSF Brev HA till GW, 17 september 1955). I dessa kostnadsdiskussioner framträder dock andra värden. Frågan om olika häftningstekniker knyts exempelvis till hur väl olika tekniker förväntas hålla vid ett kommande bruk av häftet. Det är alltså andra värden som speglas i de ekonomiska resonemangen. Bland dessa intar bruksvärden en central plats, genom att de ekonomiska besluten genomgående relateras till ambitionen att häftet ska kunna användas av den tänkta målgruppen.

AB Nordisk musikförlag var en vinstdrivande verksamhet, även om vinstmarginalerna av brevväxlingen att döma var små. Holger Andersson själv var högst medveten om de finansiella problemen med att driva en förlagsverksamhet inriktad på folkmusik. I de kommande åren efter att *56 sörmländska låtar* publicerades, är frågor om försäljningsvillkor, spelmäns (o)vilja till att betala för notutgåvor, konkurrerande publikationer, kostnader för arrangörer, men också inkomster från rättigheter återkommande i breven mellan Holger Andersson och Wetter. Redan i mars 1956 skriver Holger Andersson angående frågan om att ge ut ytterligare häften till Wetter följande:

Även ev. nya låtutgivningar får vi återkomma till men det är nog klokt att vänta och se vart det bär hän ifråga om allt som utgivits och skall utkomma just nu?. Medelpad skall ju komma med ett stort häfte, Einar Olsson i Lillkyrka arbetar för fullt på ett Närkehäfte, Uppland på ett, och Riksförbundets häfte skall väl även det komma?. Allt som rör på sig ifråga om folkmusik är glädjande men frågan är om allt är ekonomiskt vettigt. Det var säkerligen klokt att vi handlade så snabbt med detta häfte herr Wetter?. (SSF Brev från HA till GW, 13 mars 1956. *Interpunktion i original.*)

Utifrån detta perspektiv var låthäftet inte bara en presentation av sörmländsk folkmusik, utan också en kommersiell produkt. Det var en vara till salu på en specifik och sannolikt begränsad marknad som inte förväntades bringa in stora ekonomiska vinster. Köparna av *56 sörmländska låtar* köpte

24. Enligt SCB:s prisomräkna-
re motsvarar detta i dagens
penningvärde 172 kronor (SCB
Prisomräknaren, beräkning
gjord 4 september 2025).

inte heller en vara med ett tydligt uttalat ekonomiskt värde, utan snarare en vara vars värde kan beskrivas som en bit av den sörmländska folkmusik-traditionen i ett format lämpat för bruk i specifika sammanhang.

Samtidigt var förlaget beroende av att få ekonomin att gå ihop, inte minst för att säkerställa att de kunde uppnå sitt syfte ”att idka musikförlagsverksamhet, företrädesvis med svensk allmogemusik” (Bolagsverket: Bolagsordning för Aktiebolaget Nordisk folkmusik:§1). Vikten av att få finansiell bäring för musikförlaget, handlade i hög utsträckning om att säkra möjligheterna för att fortsätta bedriva en verksamhet med ett uttalat mål att stärka den svenska folkmusiken. Därför bör här de ekonomiska förutsättningarna, och för den delen häftets ekonomiska värden, betraktas som verktyg för att uppfylla andra typer av målsättningar än att gå med vinst. En sådan central målsättning var den större visionen att främja svensk folkmusik genom framför allt notutgivning.

Den ekonomiska sidan av arbetet med att bevara och stärka svensk folkmusik får ofta en undanskymd roll i forskningen. Undantag finns. Exempelvis skriver Boström om problemen med att få ekonomi i utgivningsarbetet med *Svenska låtar* (Boström 2010:16 ff.). Även Rolf Kjellström redogör för finansieringen av Karl Tiréns *Die lappische Volksmusik* (Kjellström 2023). För en större förståelse för villkoren för folkmusikförmedling, oavsett om den sker via noter, inspelningar, konserter, kurser eller på andra sätt, framträder bara utifrån ovanstående korta resonemang den finansiella sidan som intressant att studera mer utförligt. Frågor om vilka ekonomiska ramar som har funnits och finns, hur finansieringen ser ut, för vad finansiering ges, vad som inte blir finansierat, förändringar över tid och – framför allt – om och i så fall hur detta påverkat såväl musiken som den musikaliska praktiken, vore därför av särskilt intresse att utforska ytterligare.²⁵

Referenser

Otryckta källor

Bolagsverket:

Bolagsordning för Aktiebolaget Nordisk folkmusik (org.nr 556030-6028), antagen 23 oktober 1931.

Statens musikverk, Svenskt visarkiv (SVA), Stockholm:

Olof Anderssons arkiv

Vol. 9 Material ang. ”Sörmlandslåtar”.

Nyköpings stadsarkivs föreningsarkiv, Nyköping:

Södermanlands spelmansförbunds arkiv (SSF):

Brevkorrespondens mellan Holger Andersson, AB Nordisk folkmusik och Gustaf Wetter, Stadgar för Södermanlands spelmansförbund, reviderade 1953.

Internetkällor

SCB Prisomräknaren, <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/prisomraknaren/> (senast besökt 4 september 2025).

25. Jag vill rikta ett varmt tack för den ovärderliga och fort-löpande hjälp jag har fått med att skanna in brev och annat källmaterial från Södermanlands spelmansförbunds arkiv från Kerstin Lanbeck Vallén. Jag vill också tacka mina kollegor på Institutionen för musik och bild vid Linnéuniversitetet för att ni vid seminarier och i andra sammanhang tagit er tid att läsa, kommentera och diskutera tidigare versioner av den här artikeln.

Tryckta källor och litteratur

- Andersson, Olof 1963. *Hur Svenska låtar kom till. En brevväxling mellan Nils och Olof Andersson*. Stockholm: Musikhistoriska museet.
- Anon. 1921. "Träskodansen". *Folkdansringen. Organ för Sveriges folkdansföreningars riksförbund* nr 1 (1921): 5–7.
- Anon. 1956. "56 sörmländska låtar". *Hembygden. Tidning för hembygdsvård och ideell ungdomsrörelse* nr 3 (1956): 45.
- Björkqvall, Anders 2018. "Det värdefulla skräpet. 'Upcycling' och värdeökningens semiotik". I: *Grammatik, kritik, didaktik. Nordiska studier i systemisk-funktionell lingvistik och socialsemiotik*. Red. Anna Maria Hipkiss, Per Holmberg, Lotta Olvegård, Kajsa Thyberg & Magnus P. Ängsal. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för svenska språket, s. 55–77. <http://hdl.handle.net/2077/56444> (senast besökt 16 januari 2025).
- Boström, Mathias 2010. "100 år med Folkmusikkommissionen: Översikt och vägledning". I: *Det stora uppdraget. Perspektiv på Folkmusikkommissionen i Sverige 1908–2008*. Red. Mathias Boström, Dan Lundberg & Märta Ramsten. Stockholm: Nordiska museets förlag, s. 13–38.
- Boström, Mathias, Dan Lundberg & Märta Ramsten (red.) 2010. *Det stora uppdraget. Perspektiv på Folkmusikkommissionen i Sverige 1908–2008*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Bäckström, Hanna 2021. *Förmedling av mönsterförlagor för stickning och virkning. Medierna, marknaden och målgruppen i Sverige vid 1800-talets mitt*. Diss. Uppsala universitet. Möklinta: Gidlunds förlag.
- Danielson, Eva 2019. *Skillingstryckarna. skillingtrycksproducenter under det långa 1800-talet*. Stockholm: Svenskt visarkiv/Musikverket.
- Ekvall, Ulla 2019. *Han gav allt för musiken. Olof Andersson – "Sveriges störste låtupptecknare"*. [Lund]: Skånes spelmansförbund.
- Eriksson, Karin [L.] 2004. *Bland polskor, gånglåtar och valser. Hallands spelmansförbund och den halländska folkmusiken*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Eriksson, Karin L. 2016. "Utbildning som hot och som möjlighet. Organiserad undervisning för folkdansspelmän och allmogespelmän under 1920- och 30-talen". *Musikk og tradisjon* vol. 30 (2016): 7–30.
- Eriksson, Karin L. 2021. "Att göra folkmusik. Lärares praxis på låtkurser i svensk traditionell musik". *STM-SJM* vol. 103 (2021): 89–109.
- Forsströmsson, Ulla och Britt Forsströmsson 1987. Innerkonvolut. *Ulla & Britt Forsströmsson. Blekingelåtar*. amigo (AML P 717).
- Gustafsson, Magnus 2016. *Polskans historia. En studie i melodyper och motivformer med utgångspunkt i Petter Dufvas notbok*. Diss. Lund: Lunds universitet.
- Hagman, Bertil 1954. "Tirén, Karl". I: *Svenska män och kvinnor. Biografisk uppslagsbok*. 7 *Sibylla–Tjällgren*, Stockholm: Albert Bonniers förlag, s. 560–561.
- Hedin Wahlberg, Ingrid 2020. *Att göra plats för traditioner: antagonism och kunskapsproduktion inom folk- och världsmusikutbildning*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Ivarsdotter-Johnson, Anna & Märta Ramsten 1992. "Folkmusiken som nationell och provinsiell symbol". I: *Musiken i Sverige. Band III. Den nationella identiteten 1810–1920*. Red. Leif Jonsson & Martin Tegen. Stockholm: Fischer, s. 237–250.
- Jersild, Margareta 1975. *Skillingtryck. Studier i svensk folklig vissång före 1800*. Diss. Uppsala universitet. Stockholm: Svenskt visarkiv.
- Jonsson, Bengt R. 1972. "Efterskrift". I: *Traditioner av svenska folkdansar facsimileutgåva med efterskrift av Bengt R. Jonsson*. Red. Bengt R. Jonsson. Stockholm: Bok och bild, s. 85–91.
- Kjellström, Rolf 2023. "Tillkomsten av Die lappische Volksmusik". I: *Den samiska folkmusiken. Karl Tirén, utgiven av Gunnar Ternhag*. Uppsala/Stockholm: Kungl. Gustav Adolf akademien & Svenskt visarkiv, s. 17–48.

van Leeuwen, Theo 2007. "Legitimation in discourse and communication." *Discourse & Communication* vol. 1, nr 1 (2007): 91–112.

Lindberg, Boel 2013. "Och liten Karin tjänte". Om den äldre episka folkviseskatten i de tidigaste skolsångböckerna". I: *Gamla visor, ballader och rap. Från muntlig förmedling till publicering på nätet*. Red. Boel Lindberg. Möklinta: Gidlunds förlag, s. 181–254.

Löfgren, Nils 1964. *Skånsk folkton. 75 skånelåtar arrangerade för 2 eller 3 fioler. En handskrift av riksspelman Nils Löfgren*. Malmö: Nils Löfgren förlag.

Nationalencyklopedin "Byss Kalle" u.å. <http://www-ne-se.proxy.lnu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/byss-kalle> (senast besökt 16 januari 2025).

Nationalencyklopedin "proveniens" u.å. <http://www-ne-se.proxy.lnu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/proveniens> (senast besökt 16 januari 2025).

Ramsten, Märta 1980. "Hartsa med brylcreme. Om tradition och folklorism i 50-talets folkmusik". *Svensk tidskrift för musikforskning* vol. 62.1 (1980): 79–97.

Ramsten, Märta 1992. *Återklang. Svensk folkmusik i förändring 1950–1980*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet.

Ramsten, Märta 2019. *De osynliga melodierna: musikvärldar i 1800-talets skillingtryck*. Stockholm: Svenskt visarkiv, Statens musikverk.

Ramsten, Märta, Karin Strand & Gunnar Ternhag (red.) 2015. *Tryckta visor. Perspektiv på skillingtryck som källmaterial*. Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs akademien för svensk folkkultur.

Ramsten, Märta & Gunnar Ternhag (red.) 2015. "En alldeles egen och förträfflig national-musik". *Nio författare om Svenska folk-visor från forntiden (1814–1818)*. Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs akademien för svensk folkkultur.

Riben, Hans 2010. "Amanuensen har lagt upp ett register över polskemelodier". Om Olof Anderssons arbete vid Musikhistoriska museet". I: *Det stora uppdraget. Perspektiv på Folkmusikkommissionen i Sverige 1908–2008*. Red. Mathias Boström, Dan Lundberg & Märta Ramsten. Stockholm: Nordiska museets förlag, s. 45–52.

Roempke, Ville 1980. "Ett nyår för svensk folkmusik". Om spelmansrörelsen". I: *Folkmusikboken*. Red. Jan Ling. Stockholm: Prisma, s. 263–296.

Ronström, Owe 2010. "Folkmusikens manus – en läsanvisning". I: *Det stora uppdraget. Perspektiv på Folkmusikkommissionen i Sverige 1908–2008*. Red. Mathias Boström, Dan Lundberg & Märta Ramsten. Stockholm: Nordiska museets förlag, s. 207–224.

Ronström, Owe & Märta Ramsten 2004. "Förord". I: *Gotlandstoner upptecknade av August Fredin*. Faksimilutgåva. Visby: Kulturföreningen Roxy, s. 3–18.

Rosenberg, Anders Gustaf 1969. *420 Svenska Danspolskor m.m. från Uppland, Östergötland, Dalarne, Södermanland och Jemtland satta för Piano af A. G. Rosenberg*. Faksimilutgåva av *160 Polskor, Visor och Danslekar upptecknade i Södermanland 1823 – 1835 samt satta för pianoforte af A. G. Rosenberg* (1875, i faksimilupplagan 2:a uppl. från 1876), *160 Svenska Danspolskor från Uppland, Östergötland, Dalarne, Södermanland och Jemtland. 2dra samlingen satta för piano af A. G. Rosenberg* (1879) och *100 Svenska Danspolskor förnämligast från Södermanland och Östergötland. 3dje samlingen satta för piano af A. G. Rosenberg* (1882). Katrineholm: Södermanlands spelmansförbund och Sörmländska folkmusikfonden.

Södermanlands spelmansförbund [1937]. *50 Sörmlandslåtar för två violiner arr. av Olof Andersson för Södermanlands Spelmansförbund*. u.o.: u.f.

Södermanlands spelmansförbund 1947. *Sörmlandslåtar arrangerade av Olof Andersson*. Nyköping: Södermanlands hembygdsförbund.

Södermanlands spelmansförbund 1950. *Södermanlands spelmansförbund Festskrift. Utgiven till Södermanlands spelmansförbunds 25-årsjubileum*. Stockholm: Södermanlands spelmansförbund.

- Södermanlands spelmansförbund 1956. *56 sörmländska låtar. Arrangerade för två fioler och altfiol*. Göteborg: AB Nordisk folkmusik.
- Södermanlands spelmansförbund 1965. *50 Sörmlandslåtar för två violiner arr. av Olof Andersson för Södermanlands spelmansförbund*. Kommenterad faksimilutgåva av Södermanlands spelmansförbund 1947. Katrineholm: Södermanlands spelmansförbund.
- Storpolskan. *Medlemsblad för Södermanlands spelmansförbund*, nr 1 & 2 (1954).
- Strand, Karin 2016. *Brott, tiggeri och brännvinets fördärv. Studier i socialt orienterade visor i skillingtryck*. Möklinta: Gidlunds förlag.
- Strand, Karin 2019. *En botfärdig synderska svanesång. Barnamord i skillingtryck mellan visa och verklighet*. Möklinta: Gidlunds förlag.
- Ternhag, Gunnar 1994. "Det stora insamlingsprojektet". I: *Texter som svensk folkmusik. Från Haeffner till Ling*. Red. Owe Ronström & Gunnar Ternhag. Stockholm: Kungl. Musikaliska akademien, s. 69–76.
- Ternhag, Gunnar 2015. "När folkvisor blev sånger för manskör". I: *"En alldeles egen och förträfflig national-musik". Nio författare om Svenska folk-visor från forntiden (1814–1818)*. Red. Märta Ramsten & Gunnar Ternhag. Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs akademien för svensk folkkultur, s. 95–112.
- Ternhag, Gunnar 2023. "Karl Tirén – jojksamlaren". I: *Den samiska folkmusiken*. Karl Tirén, utgiven av Gunnar Ternhag. Uppsala/Stockholm: Kungl. Gustaf Adolf akademien & Svenskt visarkiv, s. 17–48.
- Tirén, Karl [1902]. *Från vildmark och lekstuga. Jämtpolskor upptecknade och satta för två fioler samt tillagnade Svenska Folkdansens vänner*. Stockholm: Abr. Lundquists musikförlag.
- Tirén, Karl (Gunnar Ternhag red.) 2023. *Den samiska folkmusiken*. Uppsala/Stockholm: Gustaf Adolf akademien & Svenskt visarkiv.
- von Wachenfeldt, Thomas 2015. *Folkmusikalisk utbildning, förbildning och inbillning: en studie över tratering och lärande av svensk spelmansmusik under 1900- och 2000-talen samt dess ideologier*. Diss. Luleå: Luleå tekniska universitet.
- Åkesson, Ingrid 2013. "Muntligt eller skriftligt betonad identitet? Några tankar kring folkligt sjungande i gränsområdet mellan muntlighet och skriftlighet". I: *Människor som skriver: perspektiv på vardagligt skriftbruk och identitet*. Red. Ann-Catrine Edlund & Susanne Haugen. Umeå: Umeå universitet och Kungl. Skytteanska Samfundet, s. 139–156.